

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ
Кафедра Безпеки життєдіяльності та охорони праці

Курс лекцій
з навчальної дисципліни
Цивільний захист

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри
“ 28 ” серпня 2014 року Протокол № 1

Київ – 2014

ЗМІСТ

Лекція 1. Моніторинг небезпек, що можуть спричинити надзвичайні ситуації

Зміст

Вступ.

1. Поняття про надзвичайні ситуації та їх класифікація.
2. Моніторинг надзвичайних ситуацій.
3. Розрахунково-аналітичні групи та пости радіаційного і хімічного спостереження.
4. Урядова інформаційно-аналітична система з питань надзвичайних ситуацій.
5. Ідентифікація і паспортизація потенційно небезпечних об'єктів.

Вступ

Значна кількість великих катастроф, що відбулися на території України за останній час (серед яких особливе місце займає Чорнобильська), змістила пріоритети у призначенні Цивільного захисту від захисту населення в умовах воєнного часу на захист населення від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, від галузевого (відомчого) формування і функціонування на функціональні (із залученням усіх рівнів виконавчої влади) принципи формування і реагування на надзвичайні ситуації.

Прийнятий Верховною Радою України Кодекс цивільного захисту України чітко визначив призначення і завдання Цивільного захисту України, відповідальність виконавчої влади всіх рівнів щодо захисту життя і здоров'я людини від наслідків надзвичайних ситуацій, державну важливість цієї проблеми.

Цивільний захист здійснюється у відповідності з Кодексом цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 224-VII від 14.05.2013, № 353-VII від 20.06.2013.

Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період.

Цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України "Про основи національної безпеки України", суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами цього Кодексу - у мирний час, а також в особливий період - у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

Координацію діяльності органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту у межах своїх повноважень здійснюють:

- Рада національної безпеки і оборони України;
- Кабінет Міністрів України.

1 Поняття про надзвичайні ситуації та їх класифікація

1.1 Основні терміни та визначення

Надзвичайна ситуація (НС) – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Основними причинами виникнення надзвичайних ситуацій в Україні є:

- надзвичайне техногенне навантаження території;
- значний моральний та фізичний знос основних виробничих фондів більшості підприємств України;
- погіршення матеріально-технічного забезпечення, зниження виробничої і технологічної дисципліни;
- незадовільний стан збереження, утилізації та захоронення високотоксичних, радіоактивних та побутових відходів;
- ігнорування економічних факторів, вимог, стандартів;
- недостатня увага керівників відповідних органів державного управління до проведення комплексу заходів, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру та зниження їх наслідків;
- відсутність сучасних систем управління небезпечними процесами;
- низька професійна підготовка персоналу та населення до дій в екстремальних умовах;
- дефіцит кваліфікованих кадрів;
- низький рівень застосування прогресивних ресурсозберігаючих і екологічнобезпечних технологій.

Небезпечна подія – подія, у тому числі катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків.

Класифікаційна ознака НС – технічна або інша характеристика небезпечної події, що зумовлює виникнення обстановки, яка визначається як надзвичайна ситуація.

Порогове значення класифікаційної ознаки НС – визначене в установленому порядку значення технічної або іншої характеристики конкретної аварійної ситуації, перевищення якого відносить ситуацію до рангу надзвичайних і потребує відповідного рівня реагування.

Зона надзвичайної ситуації – окрема територія, акваторія, де сталася надзвичайна ситуація.

Аварія – небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище.

Катастрофа – велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких наслідків.

1.2 Порядок класифікації надзвичайних ситуацій

З метою забезпечення організаційної взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій у процесі вирішення питань, пов'язаних з надзвичайними ситуаціями, ліквідацією їх наслідків та веденням державної статистики в Україні впроваджена *Класифікація надзвичайних ситуацій*.

Класифікація здійснюється на підставі «Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій», затверджених наказом МНС України від 22 квітня 2003 року за № 119, Державного класифікатору надзвичайних ситуацій ДК 019-2010 та «Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 року за № 368.

Залежно від причин походження подій, що зумовили або можуть зумовити виникнення НС на території України, розрізняють надзвичайні ситуації *техногенного, природного характеру, соціальні та воєнні*, а в залежності від обсягів заподіяних наслідків, технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, визначаються такі **рівні** надзвичайних ситуацій: *державний, регіональний, місцевий, об'єктовий*.

На рис.1 схематично показано алгоритм класифікації НС.

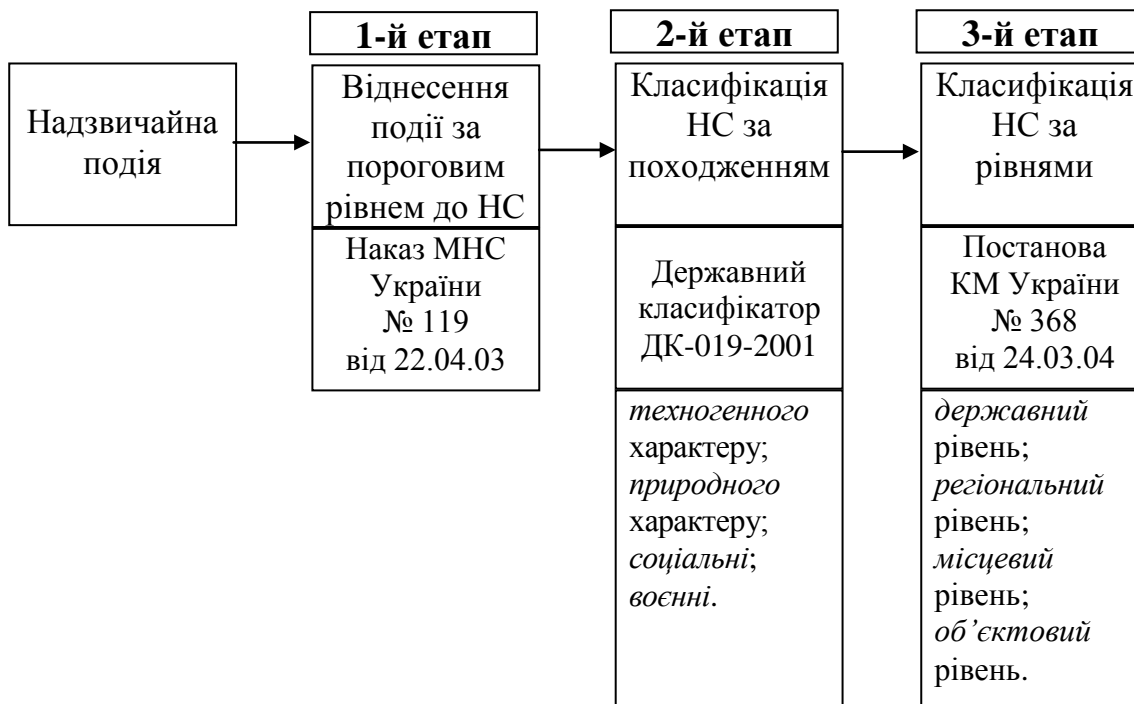

Рис. 1 – Алгоритм класифікації надзвичайних ситуацій

Він складається з трьох етапів:

- віднесення події за пороговим значенням до НС;
- класифікація НС за походженням;
- класифікація НС за рівнем.

При цьому враховується характер походження НС, ступінь поширення її небезпечних факторів та розмір людських втрат і матеріальних збитків. Розглянемо кожний з цих етапів.

1-й етап. Віднесення надзвичайної події до НС. Для віднесення надзвичайної події до НС необхідно порівняти фактичні наслідки події (кількість загиблих людей, масштаби порушення життєдіяльності населення, функціонування транспорту, об'єктів виробничої сфери, забруднення навколишнього середовища та ін.) з пороговими значеннями показників ознак НС, які затверджені наказом МНС України від 12 грудня 2012 року № 1400 «Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій». При перевищенні фактичними показниками негативних наслідків події порогових значень надзвичайна подія вважається НС.

Якщо схематично розглянути сукупність усіх надзвичайних подій у вигляді трикутника, то надзвичайні ситуації займають його верхню частину, як це зображено на рис. 2.

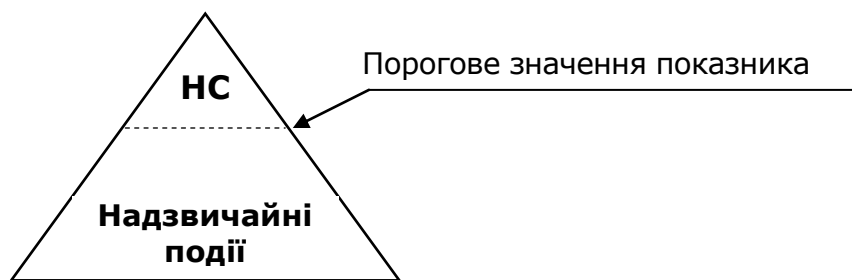

Рис. 2 – Схема переходу надзвичайної події до НС

2-й етап. Класифікація надзвичайних ситуацій за походженням. Якщо надзвичайну подію на першому етапі віднесено до НС, то вона в залежності від причин походження класифікується з використанням Державного класифікатору надзвичайних ситуацій ДК 019-2001.

За формою викладу ДК 019-2001 складається з блоку ідентифікації та блоку назв класифікаційних угруповань. Блок ідентифікації має ієрархічну систему класифікації з трьома рівнями класифікації: клас, підклас і група та цифровим кодом довжиною 5 розрядів (рис.3). У класифікаторі прийнято метод послідовного кодування..

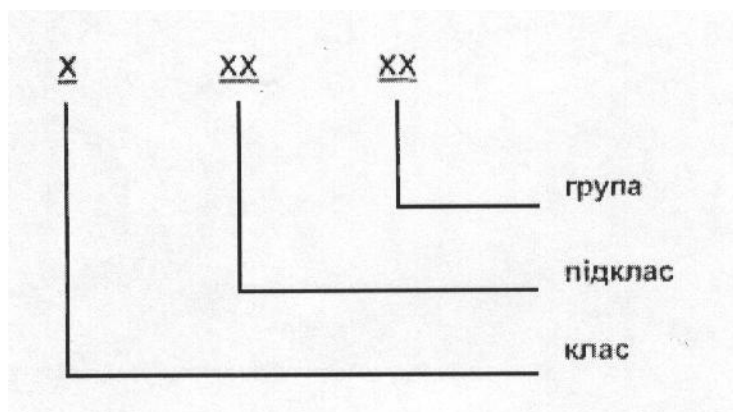

Рис. 3 – Загальна структура кодового позначення НС

Кодування НС на нижчому класифікаційному рівні – «група» здійснюється за фасетною схемою, в якій вони структуровані, оскільки оперативні зміни об'єктів класифікації відбуваються на цьому рівні.

Клас	Код	Назва
	10000	НС ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ
Підклас	10100	Аварії(катастрофи) на транспорті
Група	10110	Аварії на транспорті з викидом (загрозою викидання) небезпечних та шкідливих речовин
	10111	Аварії на транспорті з викидом (загрозою викидання) БНР
	10112	Аварії на транспорті з викидом (загрозою викидання) РР

Слід зазначити, що об'єктами класифікації можуть бути лише надзвичайні ситуації, які поділяються на НС техногенного, природного характеру, соціальні та воєнні.

Надзвичайна ситуація техногенного характеру – порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті унаслідок транспортної аварії (катастрофи), пожежі, вибуху, аварії з викиданням (загрозою викидання) небезпечних хімічних, радіоактивних і біологічно небезпечних речовин, раптового руйнування споруд; аварії в електроенергетичних системах, системах життєзабезпечення, системах телекомунікацій, на очисних спорудах, у системах нафтогазового промислового комплексу, гідродинамічних аварій тощо.

Уражаючі фактори джерел НС техногенного характеру класифікують за генезисом (походженням) та механізмом впливу.

Уражаючі фактори джерел НС техногенного характеру за генезисом розділяють на фактори: прямої дії або первинні; побічної дії або вторинні.

Первинні уражаючі фактори безпосередньо викликаються виникненням джерела НС техногенного характеру.

Уражаючі фактори джерел НС техногенного характеру за механізмом впливу розділяють на фактори: фізичного впливу та хімічного впливу.

До уражаючих факторів фізичного впливу відносять:

- повітряну ударну хвилю;
- хвилю стиснення в ґрунті;
- сейсмовибухову хвилю;
- хвилю прориву гідротехнічних споруд;
- уламки та осколки;
- екстремальне нагрівання середовища;
- теплове випромінювання;
- іонізуюче випромінювання.

До уражаючих факторів хімічної дії відносять токсичну дію небезпечних хімічних речовин.

Надзвичайна ситуація природного характеру – порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, пов'язане з небезпечним геофізичним, геологічним, метеорологічним або гідрологічним явищем, деградацією ґрунтів чи надр, пожежею у природних екологічних системах, зміною стану повітряного басейну, інфекційною захворюваністю та отруєнням людей, інфекційним захворюванням свійських тварин, масовою загибеллю диких тварин, ураженням сільськогосподарських рослин хворобами та шкідниками тощо.

Перелік уражаючих факторів деяких джерел НС природного характеру та характер їх прояву наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Перелік уражаючих факторів деяких джерел НС природного характеру та характер їх прояву.

Джерело НС природного характеру	Найменування уражального фактора НС природного характеру	Характер дії, прояву уражаючого фактора джерела НС природного характеру
1. Небезпечні геологічні явища		
1.1 Землетрус	Сейсмічний	Сейсмічний удар Деформація гірничих порід
	Фізичний	Електромагнітне поле
1.2 Зсув	Динамічний.	Зміщення (рух) гірничих порід
1.3 Обвал	Гравітаційний	Струс земної поверхні
		Удар
1.4 Карстові провалля	Хімічний	Розчинення гірничих порід
	Гідродинамічний	Руйнування структури порід
	Гравітаційний	Зміщення (обвал) порід
2. Небезпечні гідрологічні явища		
2.1 Підтоплення	Гідростатичний	Підвищення рівня ґрунтових вод
	Гідродинамічний	Гідродинамічний тиск потоку ґрунтових вод
	Гідрохімічний	Забруднення (засолення) ґрунтів
2.2 Сель	Динамічний	Зміщення (рух) гірничих порід
	Гравітаційний	Удар
		Механічний тиск селевої маси
	Гідродинамічний	Гідродинамічний тиск селевого потоку
Аеродинамічний	Ударна хвиля	
2.3 Повінь	Гідродинамічний.	Потік води
2.4 Затоплення	Гідродинамічний	Підйом рівня води.
3 Небезпечні метеорологічні явища		
3.1 Сильний вітер.	Аеродинамічний	Вітровий потік.
		Вітрове навантаження.
		Аеродинамічний тиск.
3.2 Злива	Гідродинамічний	Потік води..
		Затоплення території
3.3 Снігові замети	Гідродинамічний	Снігове навантаження
3.4 Ожеледь	Гравітаційний	Ожеледне навантаження
	Динамічний	Вібрація
3.5 Град	Динамічний	Удар
3.6 Сильний туман	Теплофізичний	Зниження видимості
3.7 Дуже сильний мороз	Тепловий	Охолодження ґрунту, повітря.
3.8 Гроза	Електрофізичний	Електричні розряди

Надзвичайна ситуація соціальна – порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті, спричинене протиправними діями терористичного і антиконституційного спрямування, або пов'язане із зникненням (викраденням) зброї та небезпечних речовин, нещасними випадками з людьми тощо.

Надзвичайна ситуація воєнна – порушення нормальних умов життя та діяльності людей на окремій території чи об'єкті на ній або на водному об'єкті,

спричинене застосуванням звичайної зброї або зброї масового ураження, під час якого виникають вторинні чинники ураження населення, що її визначають в окремих нормативних документах. У класифікаторі НС воєнна не подана в подробицях.

3-й етап. Класифікація надзвичайних ситуацій за рівнями. Постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 року № 368 «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями» (далі – Порядок класифікації) встановлено чотири рівні надзвичайних ситуацій: державний, регіональний, місцевий та об'єктовий.

Для визначення рівня надзвичайної ситуації встановлюються такі критерії:

- 1) територіальне поширення та обсяги технічних і матеріальних ресурсів, що необхідні для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- 2) кількість людей, які в наслідок дії уражаючих факторів джерела надзвичайної ситуації загинули або постраждали, або нормальні умови життєдіяльності яких порушено;
- 3) розмір збитків, завданих уражаючими факторами джерела надзвичайної ситуації, розраховується відповідно до Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 175.

Державного рівня визнається надзвичайна ситуація:

- 1) яка поширилась або може поширитися на територію інших держав;
- 2) яка поширилась на територію двох чи більше регіонів України (Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя), а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих регіонів, але не менш як 1 відсоток від обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів (надзвичайна ситуація державного рівня за територіальним поширенням);
- 3) яка призвела до загибелі понад 10 осіб або внаслідок якої постраждало понад 300 осіб (постраждалі – особи, яким внаслідок дії уражальних чинників джерела надзвичайної ситуації завдано тілесне ушкодження або які захворіли, що призвело до втрати працездатності, засвідченої в установленому порядку) або було порушено нормальні умови життєдіяльності понад 50 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби);
- 4) внаслідок якої загинуло понад 5 осіб або постраждало понад 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності понад 10 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки (оцінені в установленому законодавством порядку), спричинені надзвичайною ситуацією, перевищили 25 тис. мінімальних розмірів (на час виникнення надзвичайної ситуації) заробітної плати;
- 5) збитки від якої перевищили 150 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;
- 6) яка в інших випадках, передбачених актами законодавства, за своїми ознаками визнається як надзвичайна ситуація державного рівня.

Регіонального рівня визнається надзвичайна ситуація:

- 1) яка поширилась на територію двох чи більше районів (міст обласного значення) Автономної Республіки Крим, областей, а для її ліквідації необхідні

матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих районів, але не менш як 1 відсоток обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів (надзвичайна ситуація регіонального рівня за територіальним поширенням);

2) яка призвела до загибелі від 3 до 5 осіб або внаслідок якої постраждало від 50 до 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 1 тис. до 10 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки перевищили 5 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;

3) збитки від якої перевищили 15 тис. мінімальних розмірів заробітної плати.

Місцевого рівня визнається надзвичайна ситуація:

1) яка вийшла за межі територій потенційно небезпечного об'єкта, загрожує довкіллю, сусіднім населеним пунктам, інженерним спорудам, а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості потенційно небезпечного об'єкта;

2) внаслідок якої загинуло 1-2 особи або постраждало від 20 до 50 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 100 до 1000 осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки перевищили 0,5 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;

3) збитки від якої перевищили 2 тис. мінімальних розмірів заробітної плати.

Об'єктового рівня визнається надзвичайна ситуація, яка не підпадає під названі вище визначення.

У таблиці 2 зведено порогові значення критерії рівнів надзвичайних ситуацій.

Надзвичайна ситуація відноситься до певного рівня за умови відповідності її хоча б одному із значень наведених критеріїв.

Слід враховувати: якщо внаслідок надзвичайної ситуації для відповідних порогових значень рівнів людських втрат або кількості осіб, які постраждали або зазнали порушення нормальних умов життєдіяльності, обсяг збитків не досягає встановлених значень, рівень надзвичайної ситуації приймається на ступінь менше, а для дорожньо-транспортних пригод – на два ступеня менше.

Таблиця 2 – Таблиця для визначення рівнів надзвичайних ситуацій за пороговими значеннями критеріїв надзвичайних ситуацій при класифікації за рівнями

Рівень НС	Загинуло, осіб	Постраждало, осіб	Порушено умови житт-сті (> 3 діб), осіб	Збитки, мрзп
ДЕРЖАВНИЙ	> 10	> 300	> 50 000	> 150 000

	> 5*	> 100*	> 10 000*	> 25 000
	НС поширилась або може поширитися на територію інших держав			
	НС поширилась на територію 2-х та більше регіонів, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих регіонів, але не менше 1% видатків їх бюджетів			
РЕГІОНАЛЬНИЙ	Збитки склали 15 001 – 150 000 мрзп			
	3–5*	50–100*	1 000 – 10 000*	> 5 000
	НС поширилась на територію 2-х та більше районів, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих регіонів, але не менше 1% видатків їх бюджетів			
МІСЦЕВИЙ	Збитки склали 2 001 – 15 000 мрзп			
	1–2*	20–49*	100– 999*	> 500
	НС поширилась за територію ПНО, загрожує довкіллю, спорудам, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цього об'єкту			
ОБ'ЄКТОВИЙ	Критерії НС не досягають зазначених показників			

* Критерії обов'язково розглядаються з урахуванням збитків.

2 Моніторинг надзвичайних ситуацій

Моніторинг і прогнозування НС здійснюється шляхом безперервного спостереження за станом техногенної та природної обстановки, прогнозування ймовірності виникнення НС та масштабів їх розвитку з метою прийняття ефективних управлінських рішень щодо запобігання і організації ліквідації НС.

Об'єктами спостережень під час здійснення моніторингу і прогнозування НС є небезпечні чинники та явища, а також процеси, що характеризуються фізичною, хімічною, біологічною чи іншою дією (впливом), перевищенням нормативних показників і створюють загрозу життю та/або здоров'ю людини (далі – джерела НС).

Система моніторингу і прогнозування НС складається із сукупності систем спостереження, аналізу та оцінки стану джерел НС та створюється з метою розроблення та реалізації заходів із запобігання та ліквідації НС, мінімізації їх соціально-економічних і екологічних наслідків.

Основними завданнями системи моніторингу і прогнозування НС є:

- безперервне спостереження, збирання, оброблення та аналіз інформації про джерела НС;
- створення інформаційної бази даних про джерела НС та програмно-моделюючих комплексів прогнозування та оцінки наслідків окремих видів НС;
- прогнозування ймовірного виникнення та розвитку НС, а також розроблення переліку необхідних заходів щодо їх запобігання;
- забезпечення центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування інформацією про виникнення (загрозу виникнення) НС.

Система моніторингу і прогнозування НС функціонує на *державному, регіональному, місцевому та об'єктовому* рівнях в межах Єдиної державної системи цивільного захисту.

До складу системи моніторингу і прогнозування НС на державному та регіональному рівнях входять:

- центри управління в надзвичайних ситуаціях, на які покладаються завдання з моніторингу і прогнозування НС;

- мережі моніторингу, лабораторного контролю і прогнозування.

Місцевий та об'єктовий рівні включають лише мережу моніторингу, лабораторного контролю і прогнозування.

Суб'єктами моніторингу і прогнозування НС на державному рівні є заінтересовані центральні органи виконавчої влади, які здійснюють спостереження за джерелами НС в межах своїх повноважень, зокрема:

- аварії на транспорті із небезпечними вантажами – Мінінфраструктури, Міненерговугілля, МВС, Міноборони, ДСНС, Укрморрічінспекція, Укртрансімспекція;

- аварії, пов'язані з викидом (загрозою викиду) небезпечних хімічних речовин на промислових об'єктах – Міненерговугілля, Мінпромполітики, Мінагрополітики, Мінрегіон, Мінприроди, Міноборони, ДСНС України, ДКА, Держсанепідслужба, Держгірпромнагляд, Держекоінспекція;

- аварії, пов'язані з викидом (загрозою викиду) радіоактивних речовин та забрудненням навколишнього середовища – Міненерговугілля, Мінприроди, Міноборони, ДСНС, Держсанепідслужба, Держатомрегулювання, ДАЗВ, ДКА, Держекоінспекція;

- пожежі та вибухи на потенційно небезпечних об'єктах – Міненерговугілля, Мінагрополітики, Мінпромполітики, Міноборони, Держгірпромнагляд, ДСНС України;

- аварії в електроенергетичних системах – Міненерговугілля, Держенергоефективності, ДСНС;

- аварії в системах життєзабезпечення – Мінрегіон, Мінагрополітики, Міненерговугілля, МОЗ, ДСНС;

- аварії на очисних спорудах – Мінрегіон, Мінагрополітики, Мінприроди, ДСНС, Держсанепідслужба, Держводагентство, Держекоінспекція;

- гідродинамічні аварії – Міненерговугілля, Мінрегіон, ДСНС, Держводагентство;

- небезпечні та стихійні гідрологічні явища – Мінприроди, Держводагентство, ДСНС;

- небезпечні геологічні явища – Міноборони, Мінприроди, Мінприроди, Міненерговугілля, Держгеонадра, ДКА, ДСНС;

- небезпечні та стихійні метеорологічні явища – Мінагрополітики, Мінприроди, ДСНС;

- пожежі у природних екосистемах – Мінагрополітики, Міноборони, Мінприроди, Держлісагентство, ДСНС, Держекоінспекція;

- інфекційна захворюваність людей та епідемії – МОЗ, Держсанепідслужба, ДСНС;

- епізоотії – МОЗ, Мінагрополітики, Держветфітослужба, ДСНС;

– ураження сільськогосподарських рослин і лісових масивів хворобами та шкідниками та епіфітотії – Мінагрополітики, Міноборони, Мінприроди, Держветфітослужба, Держлісагентство, ДСНС.

На державному рівні координацію функціонування системи моніторингу та прогнозування НС здійснює ДСНС. Функції зі збирання, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про НС за результатами моніторингу та прогнозування їх розвитку покладаються на державний центр управління в надзвичайних ситуаціях.

До суб'єктів моніторингу, лабораторного контролю і прогнозування на державному рівні також входять відповідні науково-дослідні установи НАН, галузевих академій наук та відомчі науково-дослідні установи.

Суб'єкти моніторингу і прогнозування НС на регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях визначаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідними місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, які оснащені необхідними засобами зв'язку, оповіщення, збирання, аналізу і передачі інформації та здійснюють спостереження за джерелами НС в межах своїх повноважень.

На регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях координацію функціонування системи моніторингу та прогнозування НС здійснюють територіальні органи ДСНС. Функції зі збирання, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про НС за результатами моніторингу та прогнозування їх розвитку покладаються на відповідні центри управління в надзвичайних ситуаціях.

Центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, що беруть участь у моніторингу і прогнозуванні НС, визначають за погодженням з ДСНС та її територіальними органами перелік оперативно-чергових, чергових або диспетчерських служб, лабораторій, центрів, відділів, станцій, інспекцій та постів, що беруть участь у моніторингу та прогнозуванні НС.

Суб'єкти господарювання незалежно від їх підпорядкування і форм власності, діяльність яких призводить чи може призвести до виникнення або загрози виникнення НС, зобов'язані здійснювати контроль за виробничими процесами та станом промислових зон, збирати, зберігати та безоплатно надавати дані і/або узагальнену інформацію для її комплексного оброблення суб'єктам моніторингу на їх запити.

Аналіз і узагальнення інформації про стан об'єктів моніторингу здійснюються органами виконавчої влади та суб'єктами господарювання, що провадять моніторинг і прогнозування НС, відповідно до відомчих нормативних актів та методик.

Узагальнена інформація надходить до центрів управління в надзвичайних ситуаціях відповідного рівня з метою розроблення обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень щодо запобігання виникненню НС.

Зміст інформації, необхідної для функціонування системи моніторингу і прогнозування НС, строки та порядок її надання визначаються ДСНС.

Система моніторингу та прогнозування НС ґрунтується на використанні існуючих організаційних структур суб'єктів системи моніторингу і прогнозування НС.

Центральні органи виконавчої влади, що є суб'єктами моніторингу та прогнозування НС, погоджують з ДСНС розроблені ними проекти нормативно-правових актів з питань проведення моніторингу і прогнозування НС.

Система моніторингу і прогнозування НС в частині обміну інформацією взаємодіє із системами моніторингу довкілля, соціально-гігієнічного моніторингу, сейсмічного моніторингу, що створені та функціонують в інших центральних органах виконавчої влади.

Обмін даними моніторингу між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, що беруть участь у його проведенні, здійснюється на безоплатній основі.

Органи державної влади, юридичні особи та громадяни України мають право безкоштовно отримувати від ДСНС, інших центральних органів виконавчої влади, що беруть участь у моніторингу і прогнозуванні НС, інформацію системи моніторингу і прогнозування НС.

Обмін інформацією системи моніторингу і прогнозування НС з уповноваженими органами інших країн і міжнародними організаціями здійснюється відповідно до чинного законодавства України, а також згідно із міжнародними договорами.

3 Розрахунково-аналітичні групи та пости радіаційного і хімічного спостереження

З метою організації та здійснення заходів щодо радіаційного і хімічного спостереження в Автономній Республіці Крим, областях, мм. Києві та Севастополі, підготовки пропозицій щодо захисту населення при загрозі та виникненні НС, пов'язаних з викидом (виливом) у довкілля небезпечних хімічних та радіоактивних речовин організується робота розрахунково-аналітичних груп (РАГ) та постів радіаційного і хімічного спостереження (ПРХС). Організація роботи РАГ і ПРХС здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій щодо організації роботи розрахунково-аналітичної групи та Методичних рекомендацій щодо організації роботи поста радіаційного та хімічного спостереження, затверджених наказом МНС України від 11.08.2010 р. № 649.

3.1 Організація роботи та завдання розрахунково-аналітичних груп

Розрахунково-аналітична група – це позаштатне спеціалізоване формування, призначене для збирання, узагальнення та оцінки інформації про стан радіаційної і хімічної обстановки, проведення розрахунків та підготовки пропозицій щодо захисту населення при загрозі та виникненні НС, пов'язаних з викидом (виливом) у довкілля небезпечних хімічних та радіоактивних речовин.

Розрахунково-аналітичні групи створюються за рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для роботи в центрах управління в надзвичайних ситуаціях Автономної Республіки Крим, областей,

районів, міст і районів у містах. За РАГ районів, міст і районів у містах завчасно закріплюються відповідні диспетчерські служби та пости радіаційного і хімічного спостереження.

У своїй діяльності РАГ керується законодавчими та нормативно-правовими актами у сфері цивільного захисту, розпорядженнями відповідного місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування та Положенням про РАГ.

Діяльність РАГ забезпечується засобами зв'язку, обчислювальною технікою, картами, відповідними методиками з оцінки радіаційної та хімічної обстановки, формами звітних документів, канцелярським приладдям тощо за рахунок місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, за рішенням якого ця група створена.

Основними завданнями РАГ є:

- прогнозування можливої радіаційної і хімічної обстановки при аваріях на радіаційно та хімічно небезпечних об'єктах;

- визначення можливих втрат населення при радіаційних та хімічних аваріях;

- отримання даних про метеорологічну обстановку від підрозділів гідрометеослужби;

- збір та узагальнення інформації про фактичну радіаційну і хімічну обстановку, отриману від постів радіаційного і хімічного спостереження (далі - ПРХС) та диспетчерських служб (далі – ДС);

- оцінка радіаційної і хімічної обстановки та підготовка пропозицій щодо захисту населення при загрозі та виникненні НС, пов'язаної з викидом (вилівом) у довкілля небезпечних хімічних та радіоактивних речовин;

- ведення карти прогнозованої та фактичної радіаційної і хімічної обстановки;

- підготовка донесень та ведення звітних документів про фактичну радіаційну і хімічну обстановку.

РАГ безпосередньо підпорядковуються структурному підрозділу з питань НС відповідного місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування та взаємодіє з організаціями та закладами державної системи моніторингу, зокрема санітарно-епідеміологічними станціями, підрозділами гідрометеорологічної служби та лабораторіями.

3.2 Організація роботи та завдання постів радіаційного і хімічного спостереження

Пост радіаційного і хімічного спостереження – це позаштатне спеціалізоване формування, призначене для здійснення періодичного або постійного радіаційного та хімічного спостереження відповідно до встановлених завдань та регламенту.

Пости радіаційного і хімічного спостереження створюються за рішеннями Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій та за наказами керівників державних підприємств, установ і організацій. Усі ПРХС мають єдину нумерацію

в межах територій Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя.

Забезпечення ПРХС приладами радіаційної та хімічної розвідки, метеокомплексом, комплексом знаків огороження, засобами індивідуального захисту та засобами зв'язку здійснюється за рахунок підприємств, установ та організацій, на базі яких вони створені.

Для виконання окремих завдань ПРХС за рахунок суб'єкта, який їх залучає, можуть оснащуватися автомобілями, у тому числі спеціально обладнаними.

Основними завданнями ПРХС є:

- своєчасне виявлення радіоактивного та хімічного забруднення території у межах зони відповідальності поста;
- подання сигналів "радіаційна небезпека", "хімічна тривога";
- інформування керівника об'єкта та розрахунково-аналітичної групи про радіоактивне та хімічне забруднення території у зоні відповідальності поста;
- позначення межі зони радіоактивного та хімічного забруднення на місцевості;
- контроль за зміною потужності дози іонізуючого випромінювання та концентрацією небезпечних хімічних речовин у межах зони відповідальності поста;
- відбір проб ґрунту, води, забруднених радіоактивними та небезпечними хімічними речовинами, та відправка їх у лабораторію;
- спостереження за метеорологічною обстановкою.

До звітних документів ПРХС належать:

- журнал радіаційного та хімічного спостереження;
- копії повідомлень про факт забруднення довкілля небезпечними хімічними та радіоактивними речовинами від ПРХС і ДС.

4 Урядова інформаційно-аналітична система з питань надзвичайних ситуацій

Урядова інформаційно-аналітична система (УІАС НС) створена Постановою Кабінету Міністрів України від 7.04.1995 р. Її метою є вдосконалення заходів, що здійснюються органами виконавчої влади у галузі техногенно-екологічної безпеки, запобігання надзвичайним ситуаціям.

УІАС НС вирішує завдання обробки, аналізу та надання керівництву органів виконавчої влади повної та достовірної інформації щодо НС при ліквідації їх наслідків, а також прогнозування та моделювання виникнення та розвитку НС.

Основними завданнями УІАС НС є:

– поліпшення організації державного управління надзвичайними ситуаціями, а саме:

- 1) своєчасне забезпечення Уряду достовірною інформацією, необхідною для підготовки рішень Кабінету Міністрів України з питань запобігання, пом'якшення, локалізації та ліквідації наслідків надзвичайних

ситуацій, а також створення умов для оперативного координування ним дій органів державної виконавчої влади у разі виникнення НС;

2) об'єднання і вдосконалення існуючих відомчих систем щодо запобігання та ліквідації наслідків НС;

3) проведення регулярного системного аналізу найважливіших подій, їх чинників та наслідків, а також багатомірної інтегрованої оцінки факторів і умов, що впливають на розвиток НС;

4) створення і впровадження нових технологій контролю за об'єктами підвищеного ризику з урахуванням їх взаємозв'язку, впливу гідрометеорологічних умов та стихійного лиха, суб'єктивних та інших факторів;

5) розроблення і впровадження територіальної системи моделювання техногенно-екологічного та епідеміологічного навантаження на відповідну територію та зменшення невиправданого паралелізму у діях і програмах щодо НС;

6) систематизація існуючих розробок у галузі НС;

7) координація робіт у рамках державного моніторингу, пов'язаних із застосуванням єдиної нормативної та довідкової документації;

– створення і впровадження на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях геоінформаційних систем для прогнозного моделювання НС;

– розроблення та впровадження механізму для забезпечення надходження до Урядової інформаційно-аналітичної системи необхідних даних від міністерств та інших центральних органів державної виконавчої влади;

УІАС НС призначена для інформаційно-аналітичної підтримки процесів підготовки, прийняття та контролю управлінських рішень стосовно НС (НС).

За допомогою УІАС НС вирішуються наступні завдання:

– інформування та моніторинг;

– аналіз та прогнозування;

– планування заходів і підготовка рішень;

– контроль за виконанням рішень та заходів.

5 Ідентифікація і паспортизація потенційно небезпечних об'єктів

5.1 Ідентифікація потенційно небезпечних об'єктів

Ідентифікація потенційно небезпечних об'єктів (ПНО) здійснюється відповідно до Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів, затвердженої наказом МНС України від 23.02.2006 р. № 98 та зареєстрованої у Мін'юсті України 20.03.2006 за № 286/12160 (далі – Методика).

Потенційно небезпечний об'єкт – об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини, біологічні препарати, а також інші об'єкти, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії

Ідентифікація ПНО полягає у виявленні на об'єктах господарської діяльності джерел та чинників небезпеки, які здатні за негативних обставин (аварія, стихійне лихо тощо) ініціювати виникнення НС, а також в оцінці максимального рівня можливих НС.

Ідентифікації підлягають усі об'єкти господарської діяльності, які розташовані на території України і перебувають у державній, колективній або приватній власності юридичних або фізичних осіб, а також інші об'єкти, визначені комісіями з питань ТЕБ та НС або відповідними центральними та місцевими органами виконавчої влади.

Ідентифікація ПНО здійснюється за територіальним та галузевим принципом. Відповідальність за проведення ідентифікації у визначені терміни покладається на відповідальних осіб ПНО.

Центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, територіальні та місцеві органи державного нагляду у сфері ЦЗ сприяють відповідальним особам ПНО в організації і проведенні ідентифікації ПНО у повному обсязі та контролюють додержання установлених вимог.

Об'єкт ідентифікується як ПНО за наявності у його складі хоча б одного джерела небезпеки, яке може спричинити НС об'єктового, місцевого, регіонального або державного рівнів.

За результатами ідентифікації ПНО складається Повідомлення про результати ідентифікації щодо визначення потенційної небезпеки, яке узгоджується з відповідним місцевим органом державного нагляду у сфері ЦЗ. Один примірник Повідомлення про результати ідентифікації щодо визначення потенційної небезпеки залишається на підприємстві, другий примірник надається місцевому органу державного нагляду у сфері ЦЗ для організації обліку і планових перевірок ПНО.

Місцеві органи державного нагляду у сфері ЦЗ на основі отриманих Повідомлень про результати ідентифікації щодо визначення потенційної небезпеки складають та щороку уточнюють переліки потенційно небезпечних об'єктів і до 1 жовтня подають їх до відповідного територіального органу державного нагляду у сфері ЦЗ.

Процедура ідентифікації здійснюється за такими етапами:

– вибір кодів НС, виникнення яких можливе на об'єкті господарської діяльності, згідно з Класифікацією надзвичайних ситуацій, наведеною у Державному класифікаторі надзвичайних ситуацій ДК 019:2010;

– аналіз показників ознак НС, вибраних на попередньому етапі, та визначення їх порогових значень з використанням Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій, затверджених наказом МНС України від 22 квітня 2003 року № 119 та зареєстрованих в Мін'юсті України 29.07.2003 за № 656/7977;

– виявлення за результатами аналізу джерел небезпеки, які при певних умовах (аварії, порушення режиму експлуатації, виникнення природних небезпечних явищ тощо) можуть стати причиною виникнення НС (для цього використовується Перелік основних джерел небезпеки, які притаманні потенційно небезпечним об'єктам, наведений у додатку 2 Методики);

– визначення видів небезпеки для кожного з виявлених джерел небезпеки;

– визначення переліку небезпечних речовин, що використовуються на об'єкті господарської діяльності, їх кількості та класу небезпеки за допомогою нормативних документів у сфері визначення небезпечних речовин;

– оцінка на підставі отриманих даних зони поширення НС, які можуть ініціювати кожне з виявлених джерел небезпеки за допомогою Методики прогнозування наслідків вилливу (викиду) небезпечних хімічних речовин при аваріях на промислових об'єктах і транспорті, затвердженої наказом МНС України, Мінагрополітики України, Мінекономіки України, Мінекоресурсів України від 27.03.2001 № 73/82/64/122 та зареєстрованої у Мін'юсті України 10.04.2001 за № 326/5517, а також Положення щодо розробки планів локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій, затвердженого наказом Комітету по нагляду за охороною праці від 17.06.99 № 112 та зареєстрованого в Мін'юсті 30.06.99 за № 424/3717;

– оцінка можливих наслідків НС для кожного з джерел небезпеки (кількість загиблих, постраждалих, тих, яким порушено умови життєдіяльності, матеріальні збитки) з використанням Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 175 (із змінами);

– встановлення максимально можливих рівнів НС для кожного з джерел небезпеки згідно з Класифікацією надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями, наведеною у додатку 4 Методики;

– визначення державних (галузевих) реєстрів (кадастрів), в яких зареєстровано або необхідно зареєструвати об'єкт господарської діяльності з використанням Переліку затверджених державних (галузевих) реєстрів України для обліку небезпечних об'єктів, наведеного у додатку 5 Методики;

– визначення відповідності об'єкта діючим нормативно-правовим актам у сфері визначення небезпечних об'єктів, наведеним у пунктах 14 та 15 Методики.

Для виявлення на об'єкті джерел небезпеки використовують Перелік основних джерел небезпеки, які притаманні потенційно небезпечним об'єктам (додаток 2 Методики), складений з урахуванням:

– Постанови Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року № 956 «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки» (із змінами);

– Переліку об'єктів, машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, визначеного постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2003 року № 1631 (із змінами).

У процесі ідентифікації використовують:

Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 554 (із змінами);

Перелік особливо небезпечних підприємств, припинення діяльності яких потребує проведення спеціальних заходів щодо запобігання заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 року № 765 (із змінами);

Перелік об'єктів та окремих територій, які підлягають постійному та обов'язковому на договірній основі обслуговуванню державними аварійно-рятувальними службами, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 року № 1214 (із змінами).

Для встановлення рівня можливих НС необхідно визначити такі показники:

- територіальне поширення імовірних НС;
- кількість осіб, що можуть постраждати від впливу наслідків можливих НС;
- кількість осіб, яким можуть бути порушені умови життєдіяльності у результаті можливої аварії на об'єкті;
- збитки від наслідків можливих НС.

Об'єкт господарської діяльності визнається потенційно небезпечним за умови наявності у його складі хоча б одного джерела небезпеки, здатного ініціювати НС місцевого, регіонального або державного рівнів.

Об'єкти, які підпадають під дію нормативно-правових актів, зазначених у пунктах 14 та 15 Методики, належать до потенційно небезпечних незалежно від рівнів НС, які можуть ініціювати виявлені джерела небезпеки.

Об'єкт господарської діяльності, який за результатами ідентифікації не підпадає під вищезазначені вимоги, не визнається ПНО.

При наявності на об'єкті господарської діяльності більше трьох джерел небезпеки у пункті 4 Повідомлення наводяться дані про три джерела небезпеки, які можуть ініціювати НС з максимальним рівнем, та загальну кількість джерел небезпеки.

Приклади ідентифікації об'єктів господарської діяльності наведені у додатку 6 Методики.

Об'єкти господарської діяльності, які за результатами ідентифікації визнані потенційно небезпечними, підлягають обліку територіальними і місцевими органами державного нагляду у сфері цивільного захисту.

Позачергова ідентифікація провадиться у таких випадках:

– поява у складі об'єкта господарської діяльності, якого за результатами останньої ідентифікації щодо потенційної небезпеки не визнано як ПНО, хоча б одного джерела небезпеки, яке може стати причиною НС державного, регіонального або місцевого рівнів;

– ліквідація на об'єкті господарської діяльності усіх джерел небезпеки, наявність яких обумовила віднесення його до категорії ПНО.

За результатами позачергової ідентифікації оформлюється Повідомлення, яке вступає в дію замість Повідомлення, наданого місцевим органам державного нагляду у сфері цивільного захисту за результатами попередньої ідентифікації.

Об'єкти господарської діяльності, дані про які занесені до Реєстру, підлягають ідентифікації тільки за умови ліквідації усіх джерел небезпеки, що входили до їх складу. Результати ідентифікації використовуються для виключення з Реєстру об'єктів, які стали безпечними.

5.2 Паспортизація потенційно небезпечних об'єктів

Паспортизація ПНО здійснюється відповідно до Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів, затвердженого наказом МНС

України від 18.12.2000 року № 338 та зареєстрованого в Мін'юсті України 24.01.2001 за № 62/5253 (далі – Положення). Розглянемо основні терміни з питань паспортизації ПНО.

Паспортизація потенційно небезпечного об'єкта – процедура підготовки і надання паспорта потенційно небезпечного об'єкта;

державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів – автоматизована інформаційно-довідкова система обліку та обробки інформації щодо потенційно небезпечних об'єктів;

паспорт потенційно небезпечного об'єкта – документ визначеної форми, який містить структуровані дані про окремих потенційно небезпечний об'єкт;

джерело небезпеки – технологічний об'єкт (устаткування, агрегат тощо), який за певних обставин (аварія, порушення технологічного регламенту тощо) може спричинити надзвичайну ситуацію;

чинники небезпеки – внутрішні (наявність небезпечних речовин, застосування небезпечних технологічних процесів, незадовільний стан будівель і обладнання, порушення умов безпечної експлуатації тощо) та зовнішні (особливості місцезнаходження небезпечних об'єктів, несприятливі природні умови тощо) фактори, які можуть безпосередньо спричинити виникнення НС на об'єкті або негативно вплинути на її розвиток.

Паспортизація ПНО здійснюється відповідно до переліків потенційно небезпечних об'єктів, затверджених комісіями з питань ТЕБ та НС, які складаються на підставі результатів ідентифікації ПНО.

Перелік потенційно небезпечних об'єктів складається і подається на машинному та паперовому носіях.

Територіальний орган державного нагляду у сфері ЦЗ формує перелік потенційно небезпечних об'єктів окремої області (регіону) і щороку до 1 листопада подає його на затвердження до відповідної комісії з питань ТЕБ та НС. Затвержені переліки потенційно небезпечних об'єктів направляються до Державного департаменту СФД та ДСНС України.

Галузеві переліки потенційно небезпечних об'єктів складають відповідні центральні органи виконавчої влади і щорічно до 1 грудня надають їх до Державного департаменту СФД та ДСНС України.

Територіальний орган державного нагляду у сфері ЦЗ щорічно до 1 січня надає на машинному та паперовому носіях затверджений регіональний перелік потенційно небезпечних об'єктів до Державного департаменту СФД для здійснення державного обліку ПНО, готує розпорядчий документ щодо проведення паспортизації ПНО, а також організовує контроль за станом паспортизації ПНО.

Відповідальна особа ПНО у тридцятиденний термін після отримання акта (розпорядчого документа) територіального органу державного нагляду у сфері ЦЗ або відповідного центрального органу виконавчої влади щодо проведення паспортизації ПНО подає до місцевого органу державного нагляду у сфері ЦЗ оформлений паспорт потенційно небезпечного об'єкта на машинному та паперовому носіях. Копія паспорта потенційно небезпечного об'єкта залучається до наглядової справи ПНО.

Форма паспорта потенційно небезпечного об'єкта повинна відповідати виду господарської діяльності окремого об'єкта (1НС – підприємство, 2НС – вугільна шахта, 3НС – гідротехнічний об'єкт, 4НС – кар'єр, 5НС – автозаправна станція, 6НС – сухопутний тунель, 7НС – міст, віадук, шляхопровід, 8НС – залізнична станція, 9НС – магістральний трубопровід, 9аНС – відгалуження від магістрального трубопроводу; 10НС – родовище нафти, газу, конденсату; 11НС – підземна станція метрополітену; 12НС – тунель метрополітену).

Форми паспортів потенційно небезпечних об'єктів розміщуються на офіційному сайті ДСНС України.

Паспорт потенційно небезпечного об'єкта заповнюється державною мовою з обов'язковою вказівкою повної офіційної і скороченої назв об'єкта, з додержанням вимог щодо чіткості заповнення та однозначного тлумачення наведеної інформації.

Заповнений у повному обсязі (усі графи) паспорт ПНО має бути завірений підписом керівника та печаткою.

Відповідальна особа ПНО, яка має декілька окремо розташованих ПНО, оформляє відповідну форму паспорта на кожний об'єкт з обов'язковою вказівкою на його фактичне місцезнаходження.

Паспорт ПНО підлягає переоформленню кожні п'ять років.

У разі будь-яких змін характеристик ПНО відповідальні особи ПНО зобов'язані у десятиденний термін скласти та надіслати до місцевих органів державного нагляду у сфері ЦЗ та Науково-дослідного, проектно-конструкторського та технологічного інституту мікрографії (далі – НДІ мікрографії) Повідомлення про зміни у паспорті потенційно небезпечного об'єкта (додаток 3 Положення).

Керівники ПНО згідно з чинним законодавством України несуть відповідальність за несвоєчасне подання паспорта потенційно небезпечного об'єкта, змін до нього, неповний обсяг інформації та подання недостовірної інформації.

Територіальні та місцеві органи державного нагляду у сфері ЦЗ згідно з чинним законодавством мають право здійснювати контроль щодо обсягу, достовірності та своєчасності наданої в паспорті потенційно небезпечного об'єкта інформації. У разі виявлення змін у стані ПНО порівняно з даними паспорта потенційно небезпечного об'єкта територіальні та місцеві органи державного нагляду у сфері ЦЗ зобов'язують адміністрацію ПНО пройти повторну ідентифікацію, оформити Повідомлення про зміни у паспорті потенційно небезпечного об'єкта або оновлений паспорт потенційно небезпечного об'єкта.

Територіальні та місцеві органи державного нагляду у сфері ЦЗ організовують збирання та щоквартальне надсилання отриманих паспортів потенційно небезпечних об'єктів на адресу НДІ мікрографії для подальшої їх обробки та внесення інформаційних даних до Державного реєстру ПНО.

У разі необхідності НДІ мікрографії має право розробляти окремі форми паспортів потенційно небезпечних об'єктів або вносити зміни до них.

Контрольні питання з теми

1. Визначення поняття „Цивільний захист”.
2. Визначення поняття „Надзвичайна ситуація”.
3. Основні причини виникнення надзвичайних ситуацій в Україні.
4. Класифікаційна ознака надзвичайної ситуації, порогове значення класифікаційної ознаки надзвичайної ситуації.
5. Мета впровадження класифікації надзвичайних ситуацій та відповідно з якими нормативними документами вона здійснюється.
6. Алгоритм класифікації надзвичайної ситуації.
7. Які надзвичайні ситуації відносяться до надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.
8. Які надзвичайні ситуації відносяться до надзвичайних ситуацій соціальних та воєнних.
9. За яких умов надзвичайну ситуацію можна вважати надзвичайною ситуацією державного рівня.
10. За яких умов надзвичайну ситуацію можна вважати надзвичайною ситуацією регіонального рівня.
11. За яких умов надзвичайну ситуацію можна вважати надзвичайною ситуацією місцевого рівня.
12. Об’єкт спостереження та основні завдання моніторингу надзвичайних ситуацій.
13. Призначення та завдання розрахунково-аналітичних груп.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс цивільного захисту України. – Введ. 2013–07–01. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
2. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 р. № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п>.
3. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 р. № 368.
4. Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів: Наказ МНС України від 23.02.2006 р. № 98. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0286-06>.
5. Про затвердження класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій. Наказ МНС України від 22.03.2003 р. № 119 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0656-03>.
6. Національний класифікатор України. Класифікатор надзвичайних ситуацій ДК 019:2010. – Чинний від 2011–01–01. – К.: Держспоживстандарт України, 2010. – 37 с.

СИТУАЦІЙНІ ЗАДАЧІ ЗА ТЕМОЮ ЛЕКЦІЇ

Визначення рівня та коду надзвичайної ситуації за словесним описом повідомлення про неї

Порядок визначення коду та рівня надзвичайної ситуації.

Алгоритм визначення коду є наступним:

Спочатку необхідно знайти необхідний клас НС, потім підклас, а потім групу НС

Алгоритм класифікації за рівнями є наступним:

1. Перевіряємо, чи відповідає НС вимогам хоча б по одному із критеріїв, викладеним у першому рядку розділу таблиці «НС державного рівня», (якщо вказане поширення НС, то чи відповідає цей критерій вимогам у рядку 3 або 4). Якщо так, то НС – **державного рівня**, якщо ні – переходимо до п.2

2. Перевіряємо, чи відповідає НС вимогам хоча б по одному із критеріїв (критерій «Збитки» не береться до уваги), викладеним у другому рядку розділу таблиці «НС державного рівня». Якщо ні, то переходимо до п.3. Якщо так, то перевіряємо значення критерію «Збитки». Якщо значення критерію «Збитки» задовольняє вимогам, то класифікуємо НС як НС **державного рівня**, якщо ні – як НС **регіонального рівня**.

3. Перевіряємо чи відповідає критерій «Збитки» вимогам, викладеним у першому рядку розділу таблиці «НС регіонального рівня» (якщо задане поширення, то чи відповідає цей критерій вимогам третього рядку). Якщо так, то НС **регіонального рівня**, якщо ні переходимо до п.4.

4. Перевіряємо, чи задовольняє НС вимогам хоча б по одному із критеріїв (критерій «Збитки» не береться до уваги), викладеним у другому рядку розділу таблиці «НС регіонального рівня». Якщо ні, то переходимо до п.5., якщо так, то перевіряємо значення критерію «Збитки». Якщо значення критерію «Збитки» задовольняє вимогам, то класифікуємо НС як НС **регіонального рівня**, якщо ні – як НС **місцевого рівня**.

5. Перевіряємо чи відповідає критерій «Збитки» вимогам, викладеним у першому рядку розділу таблиці «НС місцевого рівня» (якщо задане поширення, то чи відповідає цей критерій вимогам третього рядку). Якщо так, то НС **місцевого рівня**, якщо ні переходимо до п.6.

6. Перевіряємо, чи задовольняє НС вимогам хоча б по одному із критеріїв (критерій «Збитки» не береться до уваги), викладеним у другому рядку розділу таблиці «НС місцевого рівня». Якщо ні, то НС **об'єктового рівня**, якщо так, то перевіряємо значення критерію «Збитки». Якщо значення критерію «Збитки» задовольняє вимогам, то НС **місцевого рівня**, якщо ні – НС **об'єктового рівня**.

Приклади визначення коду та рівня надзвичайної ситуації.

Приклад 1.

В результаті аварії на магістральному газопроводі «Загинуло, осіб» =1; «Постраждало, осіб» =78; «Порушено умови життєдіяльності, осіб» =65; «Збитки» =4500 мрзп.

Необхідно визначити рівень код та рівень НС.

1. Визначення коду НС.

1.1. Визначаємо клас НС: **«НС ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ»**, значить перша цифра коду **«1»**.

1.2. Визначаємо підклас НС: **«НС УНАСЛІДОК АВАРІЙ ЧИ КАТАСТРОФИ НА ТРАНСПОРТІ»**, значить друга та третя цифри будуть **«01»**.

1.3. Визначаємо групу НС: **«НС унаслідок аварії на магістральному газопроводі»**, значить четверта та п'ята цифри будуть **«71»**, а код НС – **10171**.

2. Визначення рівня НС.

2.1. Виявляємо, що жоден із критеріїв не задовольняє вимогам, викладеним у першому рядку розділу таблиці «НС державного рівня», тому переходимо до п.2

2.2. Виявляємо, що жоден із критеріїв (окрім критерію «Збитки») не задовольняє вимогам, викладеним у другому рядку розділу таблиці «НС державного рівня», тому переходимо до п.3.

2.3. Виявляємо, що критерій «Збитки» не задовольняє вимогам, викладеним у першому рядку розділу таблиці «НС регіонального рівня», тому переходимо до п.4

2.4. Виявляємо, що НС по одному із критеріїв (окрім критерію «Збитки»), а саме по критерію «Постраждало, осіб», викладеним у другому рядку розділу таблиці «НС регіонального рівня», тому перевіряємо значення критерію «Збитки». Оскільки значення критерію «Збитки» не задовольняє вимогам ($4500 < 5001$), то класифікуємо НС як НС **місцевого рівня**.

Приклад 2.

В результаті руйнування житлового будинку «Загинуло, осіб» = 0; «Постраждало, осіб» =22; «Порушено умови життєдіяльності, осіб» =50; «Збитки» =16 200 мрзп.

Необхідно визначити код та рівень НС.

1. Визначення коду НС.

1.1. Визначаємо клас НС: **«НС ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ»**, значить перша цифра коду **«1»**.

1.2. Визначаємо підклас НС: **«НС УНАСЛІДОК РАПТОВОГО РУЙНУВАННЯ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД»**, значить друга та третя цифри будуть **«06»**

1.3. Визначаємо групу НС: **«НС унаслідок руйнування будівлі чи споруди житлового призначення»**, значить четверта та п'ята цифри будуть **«40»**, а код НС – **10640**.

2. Визначення рівня НС.

2.1. Виявляємо, що жоден із критеріїв не задовольняє вимогам, викладеним у першому рядку розділу таблиці «НС державного рівня», тому переходимо до п.2

2.2. Виявляємо, що жоден із критеріїв (критерій «Збитки» не береться до уваги) не задовольняє вимогам, викладеним у другому рядку розділу таблиці «НС державного рівня», тому переходимо до п.3.

2.3. Виявляємо, що критерій «Збитки» задовольняє вимогам, викладеним у першому рядку розділу таблиці «НС регіонального рівня», тому класифікуємо НС як НС **регіонального рівня**.

Приклад 3.

В результаті дуже сильного морозу ($- 31^{\circ}\text{C}$) «Загинуло, осіб» = 4; «Постраждало, осіб» =55; «Порушено умови життєдіяльності, осіб» =11 200; «Збитки» =29 700 мрзп.

Необхідно визначити рівень НС.

1. Визначення коду НС.

1.1. Визначаємо клас НС: «**НС ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ**», значить перша цифра коду «**2**».

1.2. Визначаємо підклас НС: «**Метеорологічні НС**», значить друга та третя цифри будуть «**02**»

1.3. Визначаємо групу НС: «НС, пов'язана з дуже сильним морозом (мінус 30°C і нижче)», значить четверта та п'ята цифри будуть «**21**», а код НС – **20221**.

2. Визначення рівня НС.

2.1. Виявляємо, що жоден із критеріїв не задовольняє вимогам, викладеним у першому рядку розділу таблиці «НС державного рівня», тому переходимо до п.2

2.2. Виявляємо, що один із критеріїв, а саме (критерій «Збитки» не береться до уваги) задовольняє вимогам, викладеним у другому рядку розділу таблиці «НС державного рівня», тому перевіряємо значення критерію «Збитки». Оскільки значення критерію «Збитки» задовольняє вимогам ($29700 > 25000$), то класифікуємо НС як НС **державного рівня**.